

БАДИЙ АСАРЛАРНИ ЎҚИТИШДА ИНТЕГРАТИВ ЁНДАШУВДАН ФЙДАЛАНИШ

С.Ж.Равшанжонова

Чирчиқ ДПУ, талаба

Аннотация. Ушбу мақолада бадий асарларни ўқитишда интегратив ёндашувнинг аҳамияти ёритилган.

Калит сўзлар. Адабиёт, интеграция, қиёслаш, таълим сифати, роман, драма, илм олиш, таҳлил.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА В ОБУЧЕНИИ ХУДОЖЕСТВЕННОМУ ПРОИЗВОДСТВУ

Равшанжонова С.Ж. – Чирчикский ДПУ, студентка

Аннотация. В данной статье подчеркивается важность интегративного подхода в обучении художественным произведениям.

Ключевые слова. Литература, интеграция, сравнение, качество образования, роман, драма, обучение, анализ.

Янгиланиб бораётган Ўзбекистонда таълимга эътибор, унинг сифатини ошириш ва бунинг натижасида ўсиб келаётган ёш авлодга сифатли, ҳар томонлама мукамал билим бериш бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири бўлиб қолмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил 30-августдаги “Ёшларни илм-фан соҳасига жалб этиш ва уларнинг ташаббусларини қўллаб-қувватлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4433-сонли Қарорида белгиланган қатор вазифалар айнан шу масалаларни ижобий ҳал қилиш йўлидаги асосий ислохотлардан бири бўлиб хизмат қилмоқда.

Бугунги кун ёшлари қалбига адабиёт билан йўл топиш биров мураккаблашган. Яъни маълум бир асарни ўқувчига етказиб бериш учун асар таҳлилининг ўзигина кифоя қилмайди. Асар мазмун-моҳиятини ҳар бир ўқувчи тушуниши, қаҳрамонларнинг туйғуларини ҳис қилиши, асар ичида яратилган ҳаётда яшаши, энг муҳими, асардаги воқеалардан ўзи учун хулоса чиқара олиши ёки уларга нисбатан танқидий фикрлай олиши учун интеграциядан фойдаланиш билим олиш самарадорлигини оширади.

Мисол учун, 11-синф “Адабиёт” дарслигида берилган “Кеча ва кундуз” асарининг мазмун-моҳиятини ўрганишда асарнинг ҳажман кўплиги ўқувчиларни толиқтириши мумкин. Романнинг асосий мазмунини очиб берувчи воқеаларни эса асардан айро ҳолда тушунтириш мураккаб вазият бўлиб, асар воқеалари орасидаги узилишлар натижасида ўқувчиларда асосий мазмундан чалғиш ва тушунмаслик ҳолатлари юзага келиши мумкин. Бу вазиятда адабиёт дарсларида бадий асарлар таҳлилини ўтказиш учун интегратив ёндашувдан фойдаланиш мақсадга

мувофиқ бўлади. Масалан, “Кеча ва кундуз” романи мазмунини тушунтиришда Маҳмудхўжа Бехбудийнинг “Падаркуш” драмасидан фойдаланиш мумкин. Маълумки, драма ҳам жихатдан романдан анча кам. Бундан ташқари, романга нисбатан драмада образлар ҳам сон жихатдан кам бўлади, воқеалар эса шиддатлироқ кечади. Энди нима учун айнан “Падаркуш” драмаси билан қиёслаганимизга тўхталсак. “Падаркуш” драмаси сарлавҳасидаёқ асарнинг асосий мазмуни ёритилган бўлиб, ушбу асарда илмсиз, жаҳолат ботгоғига ботган инсонлар (миллатимиз)нинг аянчли тақдири тасвирланган. Драмада илм олиш ҳақида берилган фикрлар “Кеча ва кундуз” да ҳам яққол акс этганлигини кўришимиз мумкин. Жумладан, “Падаркуш” да Зиёли образининг Бойга ўғлини ўқитиши лозимлиги ҳақида айтган фикрлари қуйидагича келтирилган: “Олими замоний бўлмоқ учун болаларни, аввало, мусулмоний хат ва саводини чиқаруб, зарурияти диния ва ўз миллатимиз тилини билатурғондан сўнгра ҳукуматимизни (нг) низомли мактабларига бермоқ керакдур, яъни гимназия ва шаҳар мактабларини ўқуб тамом қилғонларидан сўнг, Петербург, Масков дорилфунунларига юбориб, доктурлик, закунчилик, инженерлик, судялик, илми санъат, илми иқтисод, илми ҳикмат, муаллимлик ва бошқа илмларни ўқутмоқ лозимдир. Русия ватанина ва давлатина билфеъл шерик бўлмоқ керакдир ва давлат мансабларига кирмоқ лозим. Токи маишати эҳтиёжи замонамиз тўғрисида ватан ва миллати исломга хизмат қилинса ва ҳам давлати Русия подшоҳлик мансабларига кириб, мусулмонларга наф еткурулса ва ҳам давлати Русияга шерик бўлунса, ҳаттоки, шул тарика ўқуган мусулмон болаларини Фарангистон, Америка ва Истанбул дорилфунунларига тарбия учун юбормоқ керакдур.” Худди шундай фикрлар “Кеча ва кундуз” романида жадиднинг Мирёкубга айтган гапларида ҳам ифодаланган:”

Асарнинг яна бир жойида Зиёлининг илм ҳақидаги қуйидаги фикрлари берилган:” Бизларни хонавайрон, бачагирён ва беватан ва банди қилғон тарбиясизлик ва жаҳолатдур: беватанлик, дарбадарлик, асорат, фақру зарурат ва хорликлар ҳаммаси илмсизлик ва бетарбияликнинг меваси ва натижасидур. Дунёга тараққий қилган халқ илм воситаси ила тараққий қилади. Асир ва забун бўлганлар-да беилмликдан. Модомики, бизлар тарбиясиз ва болаларимизни ўқутмаймиз, бул тарика ёмон ҳодисалар ва бадбахтликлар орамизда доимо ҳукм-фармо бўлса керак. Бу ишларни йўқ бўлмоғига ўқумоқ ва ўқутмоқдан бошқа илож йўқдур. “ Мана шу фикрларнинг давоми сифатида романдаги Ҳасанов образининг фикрларини келтирсак бўлади:”

Юқорида келтирилган фикрларнинг исботи сифатида икки асарда ҳам Ҳадиси шарифдан мисол келтирилган. “Падаркуш” да Зиёли томонидан:” Ҳазрат пайғамбаримиз: илм Хитойга ҳам бўлса, талаб қилинғиз, демадиларми?” тарзида ишлатилган ҳадис “Кеча ва кундуз” да домла-имом томонидан:” Чин мулкида, яъни Хитойда бўлса ҳам илм талабида бўлғил” тарзида ишлатилган.

Ушбу мисоллар асосида икки асарнинг мазмун-моҳиятини тушунтириш учун интерфаол методлардан унумли фойдаланиш керак. Масалан, асар таҳлили ёки мазмунини ўқувчиларга етказиб беришда кейс топшириқларидан фойдаланишимиз мумкин. Адабиётни ўрганишда кейс усулидан фойдаланиш ўқувчиларнинг ҳамкорликда ишлаш, таҳлил қилиш, ўз нуқтаи назарини асосли баён қилиш ва мантиқий универсал тарбиявий ҳаракатларни қўллаш

қобилиятини эгаллаши билан асосланади. Бу усулдан фойдаланиш ҳам мақсадга мувофиқдир, чунки у реал ҳаётдаги муаммоларни ҳал қилишда амалий кўникмаларни шакллантириш имконини беради, сизни ўрганишга ўргатади, бу муаммоларни ҳал қилиш учун зарур билимларни мустақил равишда излайди. Кейс технологиясидан унумли фойдаланиш ўқувчиларда билим самарадорлигини оширади, хотирани мустаҳкамлайди, фикрлашини ривожлантиради, нутқини ўстиради, ўзига бўлган ишончни оширади, фикрини ҳимоя қилишни ўргатади. Буни қуйидаги мисоллар асосида кўриб чиқамиз.

Беҳбудийнинг “Падаркуш” драмаси бўйича топшириқ “Кейс-стади” технологияси асосида:

Муаммо тури	Келиб чиқиш сабаби	Ечим
Ота-боланинг илмсизлиги	Отанинг фарзанд тақдирига бефарқлиги	Ота ва фарзанднинг илмли ва тарбияли бўлишлиги
Ўғилнинг ота қотилига айланиши	Фарзанднинг ахлоқсизликка берилгани, дўст танлай олмагани	Ота зиёли ва домланинг маслаҳатига вақтида амал қилиши кераклиги
Жаҳолатга йўналтирилган сиёсат	Жамият мустамлака халққа айлангани	Маърифатпарварларнинг озодлик учун кураши

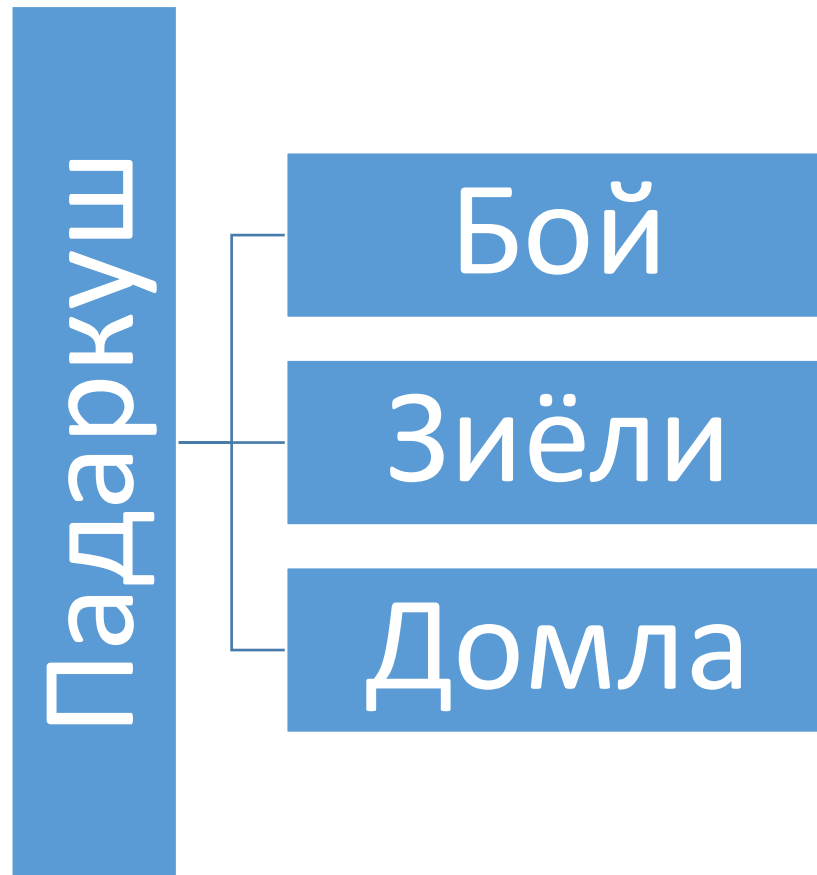
Кейс технологияси асосида ўқувчилар драманинг энг муҳим жиҳатларини ўрганадилар, таҳлил қиладилар. Юзага келган муаммоларга ечим топадилар.

Худди шундай топширикни Чўлпоннинг “Кеча ва кундуз” романи асосида ҳам кўриб чиқамиз:

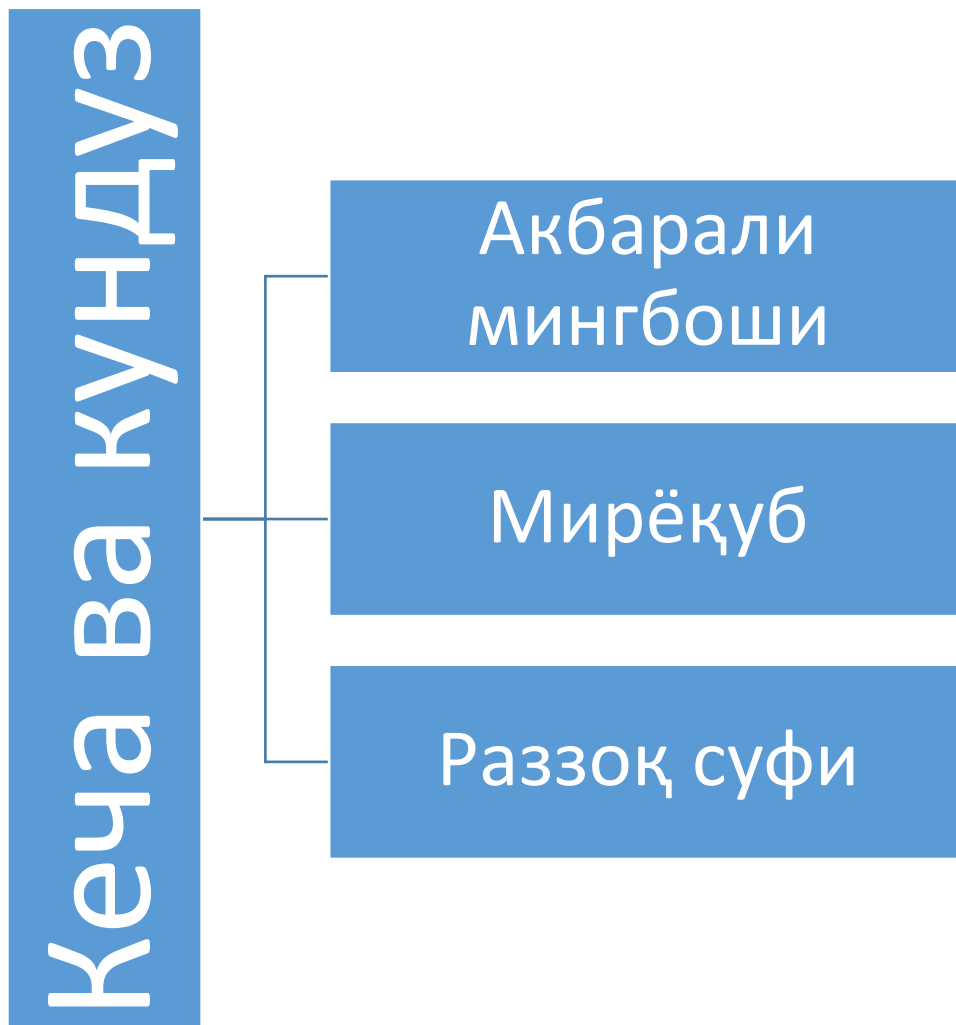
Муаммо тури	Келиб чиқиш сабаби	Ечим
Мирёқубнинг югурдаклиги	Жамиятдаги сиёсий қолоқлик	Демократиянинг ўрнатилиши, инсон меҳнатининг кадрланиши
Акбарали мингбошининг ўлими	Билимсизлиги, ўғил фарзанди йўқлиги учун ичкиликка берилганлиги	Халқ раҳнамоларининг билимли бўлиши
Зебининг сургун қилиниши	Илмсизлиги	Инсоннинг шахсий ҳуқуқ ва бурчларини билиши ва ундан фойдалана олиши

Албатта, бу мисоллар нисбийдир. Ҳар бир ўқитувчи ёки ўқувчи асар бўйича олган билимлари асосида ўзи мустақил равишда топширикни бажариши лозим. Бунинг натижасида фикрлар хилма-хиллиги, ўзаро фикрлар алмашинуви ҳам юзага келади. Кейс-стади технологиясининг аҳамиятли томони ҳам айнан шунда.

Бундан ташқари, икки асардаги қаҳрамонларнинг ўзаро фарқини аниқлаш ва қиёслаш учун кластер усулидан ҳам фойдаланишимиз мумкин.

Худди шундай метод Кеча ва кундуз асари қаҳрамонлари асосида ҳам амалга оширилиши мумкин.

Ушбу метод ёрдамида биз ўқувчиларнинг таққослаш, қиёслаш кўникмаларини ривожлантираемиз. Бу эса уларга ўз фикрини мустақил билдира олиш ва уни ҳимоя қилишни ўргатади.

Юқоридаги мисоллардан кўриниб турибдики, икки асарнинг асосий мазмун-моҳияти илмнинг фазилати, жоҳилликнинг оғир ва аянчли оқибатларини очиқ бериш десак, муҳолафа бўлмайди. Хулоса қилиб айтганда, ўқувчиларнинг таълим-тарбия олишида муҳим аҳамиятга эга бўлган адабиёт фанини ўрганиш масаласига алоҳида эътибор қаратилиши лозим. Зеро, маънан етук ўқувчилар келажак бунёдкорларидир.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 30.08.2019 даги “Ёшларни илм-фан соҳасига жалб этиш ва уларнинг ташаббусларини қўллаб-қувватлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4433-сон Қарори.
2. Чўлпон.”Кеча ва кундуз”.Роман. – Т.:”Янги Аср Авлоди”, 2014. – 232-б.
3. Чўлпон.”Кеча ва кундуз”.Роман. – Т.:”Янги Аср Авлоди”, 2014. – 258-б.
4. Чўлпон.”Кеча ва кундуз”.Роман. – Т.:”Янги Аср Авлоди”, 2014. – 287-б.
5. Зиёуз.ком